

Dr hab. inż. arch. Agata Bonenberg
Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej
Ul. Nieszawska 13 C
61-021 Poznań
agata.bonenberg@put.poznan.pl
tel. 0048 605 408 200

Poznań, 07.04.2014

RECENZJA

pracy doktorskiej p.t. "Architektura współczesnego polskiego domu rezydencjonalnego - wzorce i tendencje", której autorką jest pani mgr inż. arch. Aleksandra Postawa, a promotorem prof. dr hab. inż. arch. Nina Juzwa.

1. Charakterystyka formalna pracy

Praca zawiera 270 stron, 135 ilustracji w części głównej, 206 ilustracji w tabelach, 10 schematów i diagramów z których 7 ilustruje wyniki przeprowadzonych autorskich badań. Bibliografia obejmuje 136 pozycji i 16 stron internetowych. Temat został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, w ramach grantu promotorskiego.

Pracę rozpoczyna wprowadzenie, w którym uzasadniony jest wybór tematu, sprecyzowane są założenia wstępne badań, określony jest ich zakres, cele i tezy. Wprowadzenie zawiera również opis stosowanych metod badawczych, opis struktury pracy oraz definicje stosowanych pojęć.

Część pierwsza pracy dotyczy rozpowszechniania i powielania wzorców architektonicznych w historii architektury rezydencjonalnej światowej, europejskiej i polskiej. Autorka omawia w kolejności najbardziej rozpoznawalne przykłady willi i pałaców, następnie wzorce europejskich rezydencji od okresu modernizmu od lat 20stych do lat 80tych XX wieku. Rozdział kończy zagadnienie dziedzictwa lokalnego - polskiego dworu i stylu zakopiańskiego.

Część druga pracy poświęcona jest wzorcom współczesności; rozdział II-1. zawiera przegląd teorii dotyczących tendencji formalnych i kierunków stylistycznych w architekturze. Rozdział II-2. zawiera część porządkująco-systematyzującą polskich współczesnych realizacji, zgodnie z obranymi przez Autorkę czterema kierunkami: kontynuacją tradycji, estetyką nowoczesności, jedności z przyrodą, poszukiwaniami formalnymi. Rozdział II-3. zawiera autorskie badania ankietowe, których celem jest określenie, czy istnieje rozdźwięk pomiędzy architekturą lansowaną w literaturze

branżowej a oczekiwaniami użytkowników; ukazuje on również preferencje architektoniczne panujące w społeczeństwie polskim.

Pracę zamyka podsumowanie uzasadniające potrzebę analiz zawartych w częściach I i II, zasadność badań porządkująco-systematyzujących polskich realizacji przełomu XX i XXI wieku oraz autorskich badań współczesnych polskich gustów i tendencji dotyczących architektury domów jednorodzinnych. W scharakteryzowanej powyżej pracy wątek badawczy rozwijany jest w sposób logiczny i uporządkowany.

2. Ocena merytoryczna pracy

Podjęty przez Doktorantkę temat ewolucji architektury rezydencji w Polsce jest istotnym elementem koniecznym do diagnozy kultury materialnej społeczeństwa. Architektura rezydencji świadczy bowiem o preferencjach estetycznych, guście, panujących trendach stylistycznych wśród najzamożniejszej warstwy społecznej, dla której aspekt ekonomiczny inwestycji jest zazwyczaj zagadnieniem drugorzędym. Można przyjąć, że w architekturze rezydencji realizowane są nieskrępowane marzenia o formie, funkcji i innych istotnych elementach takich jak powiązanie przestrzeni z przyrodą lub innowacyjne rozwiązania techniczne; architekt ma szerokie pole działania. Architektura rezydencji jest też projekcją ambicji inwestora i jego wyobrażeń o przestrzeniach prestiżowych. Stanowi podstawową typologię obiektów „wielkiej architektury”. Recenzentka bardzo pozytywnie ocenia wybór tego tematu - jest on istotny dla opisanie współczesnej kultury polskiej, a samo zagadnienie ujęte zostało w sposób interesujący i oryginalny. Badania obejmują między innymi najnowsze realizacje „młodych” biur architektonicznych. Temat pracy jest aktualny a badania poszerzają zarówno stan wiedzy o polskiej architekturze najnowszej jak i genezie jej powstania. Wiodącym wątkiem w pracy jest propagacja trendów formalnych i funkcjonalnych na tle przeobrażeń kulturowych.

W części I Autorka koncentruje się na mechanizmie rozprzestrzeniania się kierunków i trendów w architekturze rezydencjalnej w przeszłości, podkreślając, że jako zjawisko jest ono uniwersalne i ponadczasowe. Wyodrębnia i opisuje wpływy włoskie popularne w Polsce od okresu odrodzenia, inspiracje francuskie (XVII w.), angielskie i niemieckie przypadające na wiek XIX, jako ważne czynniki tworzenia architektury narodowej. Przykłady światowe i europejskie zestawione są tu ze znanymi budowlami rodzimymi. Autorka wymienia 7 przykładów europejskich i amerykańskich, których dobór nie jest przypadkowy, a wynika z ich dużego znaczenia dla propagacji trendów. Opowiadających im polskich realizacji jest 14. Wszystkie są reprezentatywnymi przykładami przywoływanymi w podstawowych pozycjach bibliograficznych w zakresie historii architektury. Pewną wątpliwość budzić może włączenie rezydencji królewskich (Neuschwanstein), które swoją ogromną skalą znacznie odbiegają od pozostałych przykładów.

Dobór literatury, na którą powołuje się Autorka opiera się na podstawowych pozycjach z zakresu historii architektury: Jan Zachwatowicz: *Architektura polska*, Andrzej Basista *Opowieści budynków*, Jadwiga Marcinek *Dzieje architektury w Polsce*. Literatura poszerzona została o tytuły zagraniczne, między innymi John Summerson *The classical language of architecture*.

Rozdział I-2. Poświęcony jest europejskim wzorcom panującym od okresu modernizmu. Autorka cytuje w nim 13 „ikon” architektury europejskiej, które, podobnie jak w poprzednim rozdziale, zestawione są z polskimi odpowiednikami (7 obiektów). Rozdział I-3. Dotyczy dziedzictwa lokalnego i jego charakterystycznych cech. Reasumując, Część I ma charakter analityczny i stanowi dobre wprowadzenie do zagadnień poruszanych w kolejnych rozdziałach.

W części II-1. Autorka korzysta z szerokiego wachlarza publikacji poruszających problematykę tendencji i kierunków w kształtowaniu przestrzeni domu jednorodzinnego. Prezentuje przegląd postaw w zakresie teorii trendów, jako punkt wyjścia obierając szkoły Oscara Newmana i Charlesa Jenksa. Wybór taki uznać można za słuszny, ponieważ treści te wciąż jeszcze stanowią aktualną i rozwijaną podstawę teoretyczną w architekturze. Cytowanymi w pracy polskimi autorami systematyk tendencji w kształtowaniu domów jednorodzinnych jest Grażyna Dąbrowska-Milewska (2010) z sześcioma grupami (z miłości do przyrody, naturalnie i nowocześnie, w dżungli miejskiej, idea rozbicia, dom introwertyczny, idea zmienności), Ewa Węclawowicz-Gyurkovich (1998) (symbolizm, nowa geometria, neosentymentalizm, neotradycjonalizm) oraz Piotr Wróbel (1998) (dom reprezentacyjny, dom dostępny). Po analizie literatury, Autorka proponuje własny podział i wyróżnia: kontynuację tradycji, estetykę nowoczesności, w jedność z naturą i poszukiwania formalne (str.147.) propozycja taka syntetyzuje temat i ułatwia Autorce badania porządkująco-systematyzujące (rozdział II-2.).

Zasadnicze wartości poznawcze wnoszą do pracy rozdziały II-2. i II-3. Pierwszy z nich poświęcony jest architekturze współczesnych polskich domów rezydencjonalnych. Mimo, że Autorka we wstępie części II zalicza ten fragment opracowania jedynie do badań literatury, należy tu raczej podkreślić kluczowe jego znaczenie porządkująco-systematyzujące ważnych współczesnych polskich realizacji. Zadanie wymagało twórczego, autorskiego poszukiwania podobieństw, odnajdywania wątków, cytatów formalnych i funkcjonalnych. Spojrzenie z dystansem, odpowiednią dozą krytyki na architekturę najnowszą jest zadaniem trudnym i zdecydowanie stanowi oryginalne osiągnięcie pracy.

Część II-3. dotyczy badania ankietowego, którego celem jest odpowiedź na pytania:

- jakie preferencje w stylistyce domu dominują w społeczeństwie polskim?

- Jak kształtują się oczekiwania wobec „domu marzeń” pośród różnych grup wiekowych i społecznych?

Należy pozytywnie ocenić metodologię badań polegającą na wybieraniu przez respondentów ilustracji domu najbliższego ich upodobaniom. Zdjęcia użyte w badaniu prezentują ekstremalnie różne obiekty architektoniczne. Uzyskane wyniki wykazujące zależności pomiędzy stylistyką, relacjami przestrzennymi a wiekiem i poziomem wykształcenia inwestorów są danymi interesującymi. Pokazują one wysoki poziom konserwatywności wśród polskich inwestorów. Uzyskane dane potwierdzają obserwacje nowobudowanych domów jednorodzinnych na przedmieściach polskich miast – typ dworcowy jest dominujący. Niedopatrzeniem Autorki jest umieszczenie ważnej informacji o liczbie respondentów dopiero na samym końcu książki (w jej ostatecznym podsumowaniu). Informacja taka powinna znajdować się na samym początku badań, ponieważ na jej podstawie określa się reprezentatywność uzyskanych wyników. Autorka spostrzega również, że w grupie osób uznających dom Roberta Koniecznego za najbliższy ideału, dużą grupę stanowiły osoby z wykształceniem związanym z architekturą/budownictwem. Jest to ciekawy wątek badawczy, w tym badaniu bliżej nie rozwinięty.

Ponieważ poszczególne części i podrozdziały w pracy zaklasyfikować można jako: I - część analityczna, II-1.- część analityczna, II-2.i II-3. – części badawcze (odpowiednio: porządkująco-systematyzująca i ankietowa), recenzentka uważa, że w strukturze książki części badawcze powinny być lepiej wyeksponowane i stanowić niezależne rozdziały. Czyli po częściach analitycznych powinna nastąpić część III - porządkująco-systematyzująca, część IV – ankietowa.

Materiał ilustracyjny

Materiał ilustracyjny stanowi istotną część opracowania, jest on bogaty i dobrze dobrany do tematu pracy. Jego uzupełnieniem są wykonane przez Autorkę rysunki rzutów oraz elewacji niektórych obiektów architektonicznych. Charakter rysunków nie wskazuje jednak na to, aby wykonane były one *in situ*, podczas rzeczywistego obcowania z przestrzenią architektoniczną. W pracy zamieszczono bardzo niewiele fotografii własnych, autorskich, co częściowo można tłumaczyć szerokim cytowaniem obiektów zagranicznych a częściowo charakterem prywatnych rezydencji – zazwyczaj trudno dostępnych. Niestety zdjęcia polskich przykładów historycznych, ogólnodostępnych muzeów, pałaców również zostały znalezione w Internecie (krakowska Willa Decjusza, warszawska Królikarnia, Belweder w Parku Łazienkowskim i inne). Warstwa ilustracyjna pracy ma niedociągnięcia, nie jest szczególnie staranna, co nie wpływa na poprawność wyводу naukowego:

- Str. 149. Plan sytuacyjny rezydencji w Mariewie: brak podziałki ilustrującej skalę założenia, brak wskazania północy.

- Str. 151. Plan sytuacyjny rezydencji w Stężycy: brak podziałki ilustrującej skalę założenia, brak podziałki pokazującej skalę rzutu budynku.
- Ilustracje zawarte w porządkująco-systematyzującej części II-2. nie są ujęte w ogólnym spisie ilustracji.

Patrząc na całość pracy – od historii do współczesności – można by również oczekiwać kilku słów wytłumaczenia jeżeli chodzi o zmiany w wielkości budynków i założeń, których przyczyna leżała w odmiennych warunkach administracyjno – politycznych i ekonomicznych. Znamienne jest, w badaniach Autorka uważa za rezydencję obiekt o powierzchni większej niż 200m² – a więc w zestawieniu z realizacjami historycznymi bardzo mały.

Uwagi szczegółowe

- W części II-3. zamieszczone zostały statystyczne wyniki ankiet, które przedstawione są na diagramach. W spisie ilustracji w tym punkcie jako źródło podany został R. Nawrot. W tej sytuacji zachodzi pytanie kto jest autorem tych diagramów / kalkulacji wyników badań?

4. Wniosek końcowy

Przeprowadzona ocena przedłożonej pracy doktorskiej stwarza podstawę do stwierdzenia, że dysertacja naukowa, której autorką jest pani mgr inż. arch. Aleksandra Postawa spełnia warunki zawarte w *Ustawie z dnia 14 marca 2003 r, o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późn. Zm. dla prac doktorskich.*

Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, którym jest diagnoza wzorców i tendencji współczesnego polskiego domu rezydencjonalnego, zawiera oryginalne autorskie badania ankietowe i obszerną część porządkująco-systematyzującą. Autorka dochodzi do interesujących nowych wniosków i danych dotyczących upodobań społecznych odnośnie architektury domów jednorodzinnych.

W treści pracy Doktorantka wykazuje się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie architektura i urbanistyka.

Praca dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej.

